

'De Zeven Provinciën'-zaak, in '33 opnieuw in hechtenis genomen; hij werd toen buiten Java verbannen. De PNI ontbond zich in '36.

Hier willen wij dan van de nationalistische beweging in die dertiger jaren slechts vermelden dat de partijen die, met name op het voorbeeld van Gandhi's Congres-beweging in Brits-Indië, op het standpunt van de non-coöperatie stonden, min of meer verliepen. Ze vonden onvoldoende steun bij de inheemse bevolking, ze konden tegen de actie van de goedgeorganiseerde politie en politieke recherche niet op. Andere partijen kwamen naar voren die de georganiseerde samenwerking met het Nederlands bewind niet afwezen – maar ook zij bleven op een versnelling van de ontvoogding aandringen die evenwel keer op keer door het gouvernement in Batavia, door de regering in Den Haag en door de meerderheid van parlement en publieke opinie in Nederland afgewezen werd – misschien wel het duidelijkst eind '38. A. Soetardjo, voorzitter van de Bond van Inheemse Binnenlandse Bestuursambtenaren, had als lid van de Volksraad voorgesteld, op Nederland een beroep te doen om een conferentie te beleggen waar Nederland en Indië op voet van gelijkgerechtigdheid zouden nagaan hoe Indië binnen tien jaar, of een andere periode, zelfstandigheid zou kunnen krijgen met behoud van het rijksverband. De Volksraad had het denkbeeld aanvaard, maar bij Koninklijk besluit van 16 november '38 wees de regering het af. Bij de parlementaire behandeling getuigden in de Tweede Kamer alleen sociaal-democraten en communisten, in de Eerste sociaal-democraten en christelijk-democraten van hun afkeuring.

Kan men nu zeggen dat Nederlands-Indië voor Nederland veel betekende? Economisch, ja. Wel was het aandeel van de overzeese gewesten in onze handel niet erg groot (invoer 1929: 5½%, 1938: 8,8%, uitvoer resp. 9,4 en 10,7%)¹, maar wij gaven reeds weer dat, naar schatting, een zevende van het nationaal inkomen direct of indirect uit Indië afkomstig was. Voor '38 werd becijferd dat de directe en indirecte werkverruiming, door Indië in Nederland teweeg gebracht, op ca. 100 000 arbeidskrachten gesteld kon worden. De Indische arbeidsmarkt kon toen per jaar tussen de duizend en tweeduizend Europese krachten opnemen, 'de grote betekenis (lag) in de leidende functies die de hoger geschoolden er konden vervullen'.²

Maar psychologisch? Welke plaats nam dat verre eilandrijk in het voelen en denken van de Nederlanders in? Men kan hier moeilijk over generaliseren. Indië was er. Men leerde er van op school. Nagenoeg elke stad

¹ P. A. Blaisse in *Ned. volksh.*, dl. VI, p. 313. ² G. Gonggrijp, a.v., dl. XV, p. 40-41.